

[LLENGUA I IMMIGRACIÓ]

OPINIONS I ACTITUDS ENVERS EL CATALÀ DELS ESTRANGERS
D'ORIGEN EUROPEU RESIDENTS AL PLA DE MALLORCA¹

Joan MIRALLES I PLANTALAMOR
Amaia ITURRASPE I BELLVER

1. INTRODUCCIÓ: LLENGUA CATALANA I MIGRACIONS CONTEMPORÀNIES A MALLORCA

1.1. Els impactes lingüístics del turisme

L'illa de Mallorca és, en paraules de P. Salvà, «un espai de cruïlla de fluxos migratoris», i això té uns impactes que repercuteixen en forma de canvis positius i negatius en l'entramat social, econòmic i ambiental de l'illa.² Des d'un punt de vista estrictament sociolingüístic, el turisme, i les migracions que el solen acompanyar, tenen també els seus impactes. Aina Moll indica que

1. Les dades d'aquest article formen part d'un projecte de recerca més ampli anomenat Coneixements, actituds i usos lingüístics dels estrangers europeus residents al Pla de Mallorca, que ha rebut una subvenció de la Direcció General de Política Lingüística de les Illes Balears (expedient núm. SL 02/04 P.D. Ordre 23-05-02; BOIB 03-06-02). Cal dir, també, que l'estudi es troba emmarcat dins la realització de la tesi doctoral de Joan Miralles Plantalamor sobre els impactes socioculturals del turisme residencial al Pla de Mallorca, que dirigeixen els professors Tomàs Mazón, de la Universitat d'Alacant, i Climent Picornell, de la Universitat de les Illes Balears. Volem donar les gràcies a totes aquelles persones que ens han ajudat, i ens ajuden. En especial a Maribel Guardiola Savall i a Sandra Montserrat Buendia, de la Universitat d'Alacant, així com també a Frau Olga Gaudioso, de la Universitat de Münster.

2. Pel que fa a la relació entre turisme i canvis a Mallorca, i al conjunt de les Illes Balears, cal destacar els treballs d'E. Bardolet (1989), B. Bennassar (2001), J. Melià (1998), A. Miquel Novajra

els impactes que el turisme opera sobre la llengua en societats monolingües no és tan gran com en aquelles societats bilingües on existeix un conflicte lingüístic. En les societats monolingües, el contacte de la població amb altres llengües no suposa, en principi, un impacte negatiu sobre l'ús i la valoració de la llengua. Tant els turistes com la immigració que arriba per treballar saben perfectament quina és la llengua que s'hi parla, i açò significa que la respecten i, si s'hi volen quedar, l'aprenen. La llengua del territori és, per tant, vehicle de comunicació social, i la població autòctona se'n sent orgullosa perquè són, com diu l'autora, «conscients que són a casa seva i que la seva llengua és la que 'val' realment per a la comunicació» (Moll, 1990: 173-174).³

En l'actualitat, la situació sociolingüística a Mallorca és com més va més complexa, fonamentalment a causa de dos factors: d'una banda, l'arribada de migracions noves i diversificades que introdueixen canvis demogràfics, lingüístics i culturals; d'altra banda, la força de la globalització econòmica, que fa que s'intensifiqui l'oposició de valors entre allò *local* i allò *global*. És per això que el tradicional conflicte lingüístic entre castellà i català, que s'aguditza sensiblement quan el català *recupera* a partir dels anys vuitanta parcel·les de poder com ara l'ensenyament, és avui dia cavall de batalla d'una societat postindustrial, multilingüe i multicultural, on els conceptes d'identitat, prestigi, estatus i solidaritat són identificats amb béns de consum, i on la llengua és una *marca*.

Encara no tenim estudis de caràcter quantitatiu que avaluin els impactes lingüístics, tant positius com negatius, que les migracions contemporànies (el turisme, per exemple) causen sobre la societat receptora. En aquest article volem donar a conèixer unes dades qualitatives que poden ajudar a perfilar l'actual situació del català a Mallorca. El fet és que l'existència d'un gran nombre d'estrangers europeus residents al si de la Mancomunitat del Pla de Mallorca, els quals rarament s'adeqüen a la imatge tradicional de l'immigrant, ens mou a reflexionar sobre la manera com s'adapten a la societat preturística dels municipis del Pla. Una societat on la llengua pròpia té una forta funció simbòlica i és senyal d'autenticitat (Fishman, 2001: 1-8) en oposició sobretot al castellà.⁴

(1989), A. Moll (1990), C. Picornell (1989), P. Salvà (1998, 1999a, 1999b, 2002), A. Tarabini (1989) i N. Ramon Tous (2002). Ja fora de Mallorca, i en referència concretament als impactes lingüístics, hem de destacar els treballs de P. E. White (1974), que se centra en els canvis lingüístics a Suïssa arran del desenvolupament de la indústria turística, i de D. Phillips i C. Thomas (2001), que estudien els efectes del turisme en la llengua gal·lesa.

3. Aquesta descripció d'una situació *normal* la trobam en alguns treballs sobre la situació sociolingüística a Almeria, on, a més de la immigració magribina, hi ha grans fluxos de turisme del Nord d'Europa. Vegeu, per exemple, l'article d'A. D. Fuentes González i Y. Zoubair (2002), en el qual, mitjançant entrevistes personals, s'estudien les opinions i actituds dels joves magribins en relació amb la integració lingüística.

4. En paraules de J. Fishman, «com a conjunt de l'experiència històrica compartida de la comunitat, l'autenticitat reflecteix una línia percebuda des d'un passat culturalment idealitzat fins al

En relació amb els impactes lingüístics del turisme, les actituds favorables, tant de residents estrangers com de turistes, no només repercutiran positivament en la millora de la imatge que els autòctons tenen dels estrangers, sinó que pot provocar un augment de l'autoestima i reforçar la identitat lingüística dels mateixos parlants autòctons. En canvi, si l'actitud és desfavorable, pot produir la imatge del turisme com a neocolonialisme i crear certa polarització social.

1.2. Migracions d'origen europeu al Pla de Mallorca

Des del *boom* del turisme als anys seixanta del segle xx fins als inicis dels noranta, hom podia fer la distinció entre *turista* i *immigrant*. Popularment, fins i tot es distingia entre *guiri* i *foraster*, fent referència respectivament al turista provinent d'Europa i de parla alemanya o anglesa, etc., i a l'immigrant peninsular de parla castellana. Amb el tractat de Maastrich i la liberalització de les fronteres, però, sorgeixen nous fenòmens migratoris, de caire postindustrial,⁵ que se sumen a la creixent diversificació de la immigració Sud-Nord i Orient-Occident (diversificació pel que fa al país d'origen i a la llengua o varietat lingüística). Tot plegat fa que la distinció que esmentàvem entre *turista* i *immigrant*, o entre *guiri* i *foraster*, ja no sigui representativa de la complexa realitat.

Centrant-nos ara exclusivament en les migracions europees de direcció Nord-Sud a Mallorca, aquesta migració postindustrial de què parlàvem té els seus dos grans exponents en el que s'ha convingut a anomenar *turistes residencials*, o de segona residència, i *estrangers residents*. En el primer cas, el terme es refereix a aquelles persones que cerquen a l'illa un espai on viure temporades més o menys llargues mitjançant la compra o el lloguer d'una segona residència. El segon terme, en canvi, identifica els estrangers que resideixen permanentment al territori.⁶

Al Pla de Mallorca, els estrangers europeus han superat en nombre qualsevol altre col·lectiu d'immigrants, fins i tot la ja tradicional immigració peninsular i els immigrants procedents de països d'Àfrica i d'Amèrica del Sud.

La població estrangera empadronada d'origen europeu és superior a la provinent de països no europeus. Les comunitats més nombroses són l'alemanya i la

present, les portadores de la qual són la llengua i les tradicions associades (de vegades, d'una manera discutible) amb els orígens de la comunitat» (Fishman, 2001: 4).

5. Una societat, la dels països occidentals més rics, que no es conforma a adquirir béns de consum, sinó que vol que aquests béns superin allò estrictament utilitari o material. L'objecte de desig és ara una millora de la qualitat de vida i la diferenciació respecte dels altres. El turisme és, en aquest sentit, un objecte de consum més (Mazón *et al.*, 1996: 12).

6. En aquest article no farem cap distinció metodològica entre tots dos grups, tot i que, com a hipòtesi del nostre treball quantitatiu, consideram que pot haver-hi una correlació entre el temps d'estada i les implicacions socials que això suposa, com un major grau d'integració lingüística i cultural a l'illa.

britànica, que representen una proporció, sobre el conjunt d'estrangers d'origen europeu, per damunt del 55,71% registrat a Santa Eugènia, que és el municipi que presenta l'índex més baix. La mitjana, un 74,28%, palesa aquesta superioritat numèrica.

A més a més de la població quantificada en la taula 1, cal tenir en compte l'existència d'un nombre considerable, però poc precís, de turistes de llarga estada que per diverses raons no s'han empadronat als ajuntaments.

TAULA 1. Proporció de població estrangera i d'estrangers d'origen europeu en els municipis del Pla de Mallorca. Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Padró d'habitants de cada ajuntament (octubre-novembre de 2001).

Municipis del Pla de Mallorca	Població total	Estrangers sobre el total de la població (%)	Estrangers europeus sobre el total d'estrangers (%)	Britànics sobre el total d'estrangers europeus (%)	Alemanys sobre el total d'estrangers europeus (%)	Alemanys i britànics sobre el total d'estrangers europeus (%)
Algaida	4.027	8,24	84,07	23,16	52,28	76,44
Ariany	829	7,6	22,3	48,71	48,71	97,42
Costitx	977	15,45	64,24	15,46	77,32	92,78
Lloret	953	13,11	73,6	19,57	51,08	70,65
Llubi	2.006	7,03	63,12	17,98	61,8	79,78
Maria de la Salut	2.033	12,9	27,1	7,84	72,54	88,22
Montúri	2.562	10,3	29,92	2,53	67,08	69,61
Petra	2.729	5,67	38,06	1,69	89,8	91,49
Porreres	4.587	9,77	33,93	5,26	43,42	48,68
Santa Eugènia	1.261	12,77	86,96	24,28	31,43	55,71
Sant Joan	1.752	8,1	40,14	14,03	71,92	85,95
Sencelles	2.242	7,54	89,94	40,13	32,82	72,95
Sineu	2.820	9,15	65,89	16,47	68,82	85,29
Vilafranca	2.559	8,17	11	8,62	47,89	56,51
TOTAL	31.337	$\mu=9,7$	$\mu=63,35$	$\mu=17,39$	$\mu=56,89$	$\mu=74,28$

2. METODOLOGIA

2.1. Les entrevistes

La recollida de les dades d'aquest treball s'ha dut a terme a partir d'una sèrie d'entrevistes personals que es realitzaren amb una *funció exploratòria* (Solé, 2000: 1) i, per tant, es dissenyaren amb la intenció que fossin *semidirigides* (Pradilla, 2001: 4). Les entrevistes es feren a diversos pobles del Pla de Mallorca i a individus diferents atenent les variables de sexe, nacionalitat, any d'arribada a Mallorca i tipologia professional.

Trobar els entrevistats no va ser una tasca fàcil. El mètode *porta per porta* va resultar poc profitós i, finalment, vàrem optar per trobar persones que ens fessin de mitjanceres. Quan s'establí el contacte, i aquest anava bé (hem de dir que en la major part dels casos fou així), ens identificàvem i explicàvem la naturalesa i els objectius de la investigació. Per tal d'evitar que el grau de sinceritat fos baix, oferíem la possibilitat que l'entrevista fos confidencial.

Durant les entrevistes s'ha seguit l'anomenada *tècnica de l'embut*, que consisteix a tractar inicialment temes generals per anar conduint la conversa cap a qüestions més concretes. Gràcies a aquest mètode aconseguíem fer-nos una idea del nivell cultural de la persona entrevistada, cosa que ens permetia adequar les preguntes a cadascuna d'elles i evitar en la mesura del possible els malentesos o les respostes breus.

Una vegada acabada l'entrevista, que solia durar entre seixanta i noranta minuts, mateníem una segona conversa informal de temps indeterminat. En més d'una ocasió, una vegada desconnectat el micròfon, els entrevistats feien comentaris sobre aspectes que obrien noves qüestions per a la investigació.

Consideram que el grau de sinceritat ha estat en general alt, si bé és cert que en algunes preguntes, sobretot en aquelles de caràcter més *polític*, els entrevistats no acabaven de definir-se. Les converses mantingudes després de les entrevistes ens fan pensar que, en general, més que d'una manca expressa de sinceritat es tractava d'un sentiment de no tenir la capacitat de respondre, si tenim en compte que el grau de desconeixement de la política local entre els estrangers sembla encara alt.

En total s'han fet trenta-quatre entrevistes. En aquest treball hem aprofitat les dades procedents de catorze d'aquestes entrevistes. Les edats de les persones entrevistades oscil·len entre els trenta-un anys de la més jove i els seixanta-sis de la més vella. Pel que fa al sexe, vuit entrevistats són homes i sis són dones. Quant a les nacionalitats, onze són alemanys, dos són britànics i un és finlandès.

Pel que fa a la llengua de l'entrevista, onze entrevistes es feren castellà, una en català, una en alemany i una en anglès, sempre per expressa petició de la persona entrevistada.

2.2. Entorn de les opinions, creences i actituds lingüístiques

L'estudi de les actituds lingüístiques és tan apassionant com metodològicament complex, ja que no són entitats concretes i fàcilment quantificables,⁷ sinó predisposicions psicològiques que s'adquireixen socialment i que menen els individus a concebre una llengua d'una determinada manera i a comportar-se favorablement o desfavorablement envers aquesta llengua.

Les actituds lingüístiques es correlacionen sovint amb el coneixement i l'ús perquè es considera, almenys teòricament, que si els individus tenen una actitud favorable envers una llengua, tindran una major disposició cap a l'aprenentatge

7. Per a analitzar les actituds s'utilitzen fonamentalment els mètodes directe i indirecte. Vegeu l'article de Marina Solís (2002) pel que fa a l'exploració de tots dos mètodes, tot i que se centra més en l'indirecte.

i l'ús d'aquesta llengua, i cap als elements culturals i simbòlics que s'hi relacionen.⁸ Des d'aquest punt de vista, i com a hipòtesi de treball, pensam que si els residents d'origen europeu tenen actituds favorables envers el català, això repercutirà en l'aprenentatge del català i, per tant, en una integració lingüística i cultural. Per contra, si les actituds són desfavorables, no es produirà l'aprenentatge del català i es pot crear polarització social.

3. RESULTATS

Hem volgut centrar l'exposició dels resultats en dos punts:

1. Les valoracions de la llengua en els usos socials.
2. Les valoracions a l'entorn de l'ensenyament del català a l'escola.

Per a cada punt s'indiquen una sèrie d'exemples extrets de les entrevistes. Aquests exemples es presenten traduïts al català.

La selecció dels exemples s'ha dut a terme a partir del principi de representar totes les opinions possibles. Quan les opinions tendeixen a coincidir, hem optat per exposar aquelles que tenen més matisos, més lectures o que són més clares. Pel que fa a aquesta tria, no cal dir que hem mirat que fos al més objectiva possible.

El nom de l'entrevistat no hi apareix. Cada individu té assignat un codi format per tres lletres: la primera és una lletra del nom; la segona, la lletra que identifica el sexe (D per a 'dona' i H per a 'home'), i la tercera correspon al país d'origen (A, Alemanya; B, Regne Unit, i F, Finlàndia). Per exemple, el subjecte identificat com a VDA és una dona alemanya.

Com hem apuntat anteriorment, aquest és un estudi qualitatiu que pretén donar a conèixer unes idees, unes opinions, que han servit per a dissenyar un estudi més ampli de caràcter quantitatiu en el qual es consideren totes les variables possibles que puguin afectar els resultats.

3.1. Valoracions de la llengua en els usos socials

Les opinions que més es repeteixen són les d'aquells i aquelles que, tot i estar d'acord amb l'oficialitat del català, consideren que les polítiques afavoridores de la normalització no són del tot correctes, per dir-ho d'alguna manera. En aprofundir en aquest punt, ens trobam que l'entrevistat, potser inconscientment,

8. Així, per exemple, l'aprenentatge d'una llengua estarà condicionat pels «valors i les creences que es tingui envers l'altre grup lingüístico-cultural i pel grau de voluntat que posi en la seva identificació amb aspectes distintius de la conducta, lingüística i no lingüística, de l'altra comunitat» (Bastardas, 1985: 81).

creu que un estat ha de tenir una llengua i que, per tant, la *cooficialitat* no és més que el dret que el català sigui present en alguns àmbits d'ús d'abast reduït: l'àmbit de les tradicions, l'àmbit de la comunicació interpersonal (entre els mateixos mallorquins), etc. Les opinions d'aquest tipus les comparteixen els procedents de comunitats on existeix un estat que combina un cert unilingüisme estatal amb un cert bilingüisme regional, que emmascara, segons Jordi Soler (1990: 118), una política lingüística dirigida a l'hegemonia absoluta i indefinida de l'idioma dominant. Alemanya i el Regne Unit són dos països amb tradició i vocació d'unilingüisme i, per tant, la major part dels entrevistats d'aquestes nacionalitats comparteixen aquesta opinió.

VDA [traducció del castellà]: No. Jo entenc molt bé i també respect que vulguin conservar el seu idioma, però la integració pens que podria ser millor en castellà. Per exemple, a l'ajuntament, si tens una multa, tot és en català, i la gent no l'entén. Molts estrangers pensen que vénen a un país on es parla castellà, no saben que és tan estrany...

SDF [traducció del castellà]: Per a mi és una bona cosa conservar les tradicions, en aquest cas el mallorquí, però obert als altres idiomes. Som a Europa!

XDA [traducció del castellà]: Clar, però per als immigrants és difícil aprendre dos idiomes en el mateix lloc. I per als alemanys especialment és més fàcil aprendre castellà. No sé per què, però és més fàcil.

És important constatar que, malgrat que molts mallorquins s'adrecen als estrangers preferentment en castellà, el coneixement de la llengua pròpia actua en general com a pont cap a la integració. A més a més, es veu clarament com aquells estrangers que han après català tendeixen a valorar positivament les relacions amb els nadius.

Pregunta: Amb les seves amistats mallorquines parla castellà o català?

IHB [traducció del castellà]: Mig, mig. Si ells estan parlant en mallorquí o català —com vulguis dir-ho—, jo mai dic això de «a mi em parles en castellà...». Jo sempre he intentat parlar en català... De vegades parlem en mallorquí i deim: «parlem en castellà», i ells continuen en mallorquí, perquè pensen que estan parlant en castellà i estan parlant en mallorquí...

VDA: Entre ells, en mallorquí. Amb mi, en castellà.

CDA [traducció del castellà]: En mallorquí. Sempre. Bé, hi ha persones que comencen en castellà i després de tres frases tornen al mallorquí.

Pregunta: Creu que el fet de saber català l'ha ajudat en les seves relacions amb els mallorquins?

JHA [intervenció en català]: Sí, i també, com que la meva dona és mallorquina, ja em coneix la gent i clar... [Imita la dona quan el presenta:] «Això és

el meu marit.» I ja ets a dins, no has de fer el primer pas. No és... Això és una facilitat...

IHB: El mallorquí m'ha ajudat molt a fer relacions perquè a la gent de Mallorca li agrada molt que parlin el seu idioma. Això ho entenc. Sempre els surt un somriure si els parl en mallorquí en lloc de castellà.

Aquest entrevistat, IHB, parla una mica de català i, tot i que reconeix que això l'ha ajudat a fer bones relacions amb els autòctons i que té una actitud positiva envers l'aprenentatge del català, en relació amb l'idioma d'integració opina el següent:

IHB: Fa molts d'anys que es va insistint molt en el fet que la gent estrangera ha d'integrar-se més, integrar-se en la cultura mallorquina. I no tenen cap obligació d'integrar-se. Ells vénen aquí a passar les seves vacances, pel clima suau... Com puc assabentar-me d'un curs de català si primer no em parlen en el meu idioma, que és l'anglès, o almenys en castellà, que és l'idioma del país. Mallorca és Espanya, no és independent. El dia que Mallorca sigui independent, jo aprenc l'idioma oficial de Mallorca, el català o el mallorquí..., però encara forma part d'Espanya.

Es reconeix també la importància del temps d'estada a l'illa, i que la integració lingüística es du a terme sobretot en les segones generacions.

VDA: Jo conec alemanys que parlen perfectament mallorquí, i que ja fa trenta anys que viuen aquí i que estan molt integrats. La integració en el futur passarà pels fills.

Tanmateix, el factor del temps d'estada a l'illa relacionat amb la millora de l'estatus del català i les polítiques actives a favor de la normalització poden tenir també una influència negativa en les valoracions. Així, per exemple, HHA es manifesta en els termes següents:

HHA [traducció del castellà]: Jo pens que el principal problema és que quan nosaltres vàrem arribar aquí el mallorquí no tenia el mateix estatus que ara. I jo tenia la idea clara, com molta altra gent, que nosaltres veníem a Espanya, a una part d'Espanya anomenada Mallorca. Però ara ens adonam que no és així. I hem d'acceptar que, és clar, nosaltres som a un país espanyol però al mateix temps som a Mallorca... Fa molt de temps jo tenia la idea d'aprendre català. Però a causa d'aquest moviment polític i aquesta classe de nacionalisme pel qual de sobte tothom diu que la gent que vivim aquí hem d'aprendre a parlar català... Potser jo som massa artista i ho rebug... Això ja no m'interessa més. Però quan parl amb la gent i veig que hi ha una bona entesa, aleshores pens de tornar a aprendre català...

Amb l'entrevistada VDA aprofundim una mica més en el tema de la llengua d'integració. Forma part d'una associació anomenada Círculo Europeo.

Pregunta: Quin és l'objectiu del Círculo Europeo?

VDA: La integració de les persones que viuen aquí, europeus; però podrien ser també argentins, no? La major part en aquests moments són anglesos, espanyols, mallorquins, alemanys —no gaire alemanys, la veritat—, francesos, belgues, suecs... Però parlem en espanyol, sí, perquè és l'idioma d'integració.

Un altre aspecte dels usos socials del català que ha estat valorat pels entrevistats és l'ús que en fan les administracions públiques:

Pregunta: Quins aspectes milloraria de la seva vida al Pla de Mallorca?

VDA: L'Ajuntament, per exemple, les notes que envia als habitants són en català, però miri... jo puc no entendre el català i, aleshores, de què em parlen? I jo realment no he rebut cap notificació... Almenys crec que tot el que és oficial, que surt dels punts oficials, ha de ser bilingüe. I el mateix amb els cartells a la carretera, perquè Mallorca viu del turisme, no es pot negar, i el turista agafa el seu diccionari i va cercant *Santa Margalida*, *Santa Margalida*... i no existeix en el seu mapa. O si passen per Palma i volen anar al Port... Bé jo puc imaginar-me què és el *Port*, però ...

CDA: Jo crec que això de l'idioma ho haurien de pensar, perquè, si no, és un aïllament de pensar que el seu idioma és mallorquí i que tota la gent que viu aquí ha de parlar mallorquí o entendre'l. Per exemple, dimarts vaig anar a un concert de [...] i tota la informació estava solament en mallorquí. Jo pens que, almenys, havia d'estar en castellà en un concert així. O... Jo he anat algunes vegades al Dia d'Europa, al Govern, i allà només parlaven en mallorquí, i això per a mi és també un aspecte intolerant, perquè per un Dia d'Europa, si només parles mallorquí, jo crec que no és correcte. Almenys un idioma més conegut. Jo no vull que parlin anglès, però, almenys, castellà.

Tornam a trobar aquí algunes idees que ja hem exposat anteriorment: la valoració negativa del fet que el català ocupi àmbits formals que, segons els entrevistats, hauria d'ocupar una llengua com el castellà, la llengua de l'Estat.

3.2. Entorn de l'ensenyament del català a l'escola

La major part de les persones entrevistades tenen fills i filles que s'han escolaritzat en algun grau a les escoles públiques del Pla de Mallorca. La Llei de normalització lingüística de les Illes Balears (1986) i el desplegament normatiu que se'n va fer als anys noranta⁹ estableixen que el català ha de ser vehicle usual en l'àmbit de l'ensenyament en tots els centres docents.

9. Sobre aquesta qüestió, vegeu l'apartat 5 de l'article de Lluís Segura publicat en aquest mateix número de la revista.

Pregunta: Els seus fills han fet classes en català?

CDA: Sí, bé, jo volia meitat i meitat... Sempre sobresurt el català, sempre, i s'ha convertit una mica en... —i això m'agradaria realment dir-ho— en un nacionalisme una mica... No vull emprar la paraula *racisme*...

Entrevistador: Excloent?

CDA: Sí, perquè, començant amb l'escola, si hi ha una reunió de pares, envien una nota que hi ha una reunió aquest dia en aquesta hora... i ho escriuen en català. Significa que tots els peninsulars i els estrangers no saben llegir-la, no entenen què significa això, i té a veure amb els seus fills.

Pregunta: Vostè creu que els nins i les nines, quan acabin l'escola, no sabran castellà?

EDA: Segurament, jo crec que n'hi haurà alguns que no el sabran bé. No el saben bé i haurien de saber-lo com a llengua materna.

S'observa, per tant, una preocupació pel fet que l'ús habitual del català com a llengua vehicular de l'ensenyament pugui perjudicar les generacions més joves, sempre en relació amb l'aprenentatge del castellà com a llengua d'abast internacional.

Els nins i les nines que s'escolaritzen a Mallorca aprenen ràpidament el català. Segons la percepció dels pares, aquest aprenentatge és correcte sempre que els infants assoleixin un domini també adequat del castellà. El català, pensen, és riquesa, perquè és l'idioma de la comunitat on viuen. S'estableix, però, una dicotomia entre la utilitat i la identitat associada a la llengua. L'aprenentatge del català a Mallorca atorga immediatament el passaport identitari, la llengua és el símbol cultural per excel·lència, i els pares i les mares celebren la integració dels seus fills. Tanmateix, si s'han de posicionar, s'estimen més que els fills parlin correctament en castellà, car un dels aspectes en què la majoria coincideix és en el fet que l'aprenentatge del català (com a llengua principal) pot produir un desconeixement del castellà, llengua a la qual atorguen un estatus superior:

EDA: Tenc una companya de feina que està molt preocupada perquè pensa que la seva filla no aprèn bé el castellà i creu que no podrà anar més enllà de Barcelona.

XDA: Jo som logopeda i jo sé com és d'important un idioma. Perquè l'idioma no només són paraules, sinó també una cultura. És molt important que... És horrible quan un idioma està prohibit. No pot ser, això és molt dolent. Però Mallorca ara té l'oportunitat de tenir els dos idiomes. El castellà és un idioma del món com l'anglès, i és una oportunitat molt important i molt bona. I crec que la meitat de... per exemple, a l'escola, quan hi ha hores en castellà i hores en català. I és molt bo que després de l'escola els nins puguin parlar en castellà i no només en català.

Pregunta: Aquí a Mallorca, quina llengua és més útil: el castellà o el català?

CDA: És difícil. Totes dues, per descomptat. Perquè... Crec que... Han de parlar mallorquí entre ells, però sabent castellà, perquè si em ve una al·lota de vint anys, que té l'edat de la meva filla, i està parlant amb mi i li dic: «Com es diu això en castellà?», i ella que diu que ara no ho sap, o que no li surt. Això jo no ho veig molt útil, és una errada greu, des del meu punt de vista, perquè no es pot negar que són espanyols i són mallorquins, però la llengua oficial d'Espanya és el castellà i Mallorca és una província d'Espanya, i cadascú ha d'aprendre molt bé el castellà i, per descomptat, el seu mallorquí. Perquè quan tu vols estudiar a, suposem, Alemanya, et pot ser molt útil saber castellà perquè molts d'alemanys ara aprenen el castellà a les escoles i a les universitats, i amb el mallorquí no arribes enlloc. I si vas a Amèrica del Sud, on parlen castellà, però amb el mallorquí... no... I clar, és el vostre futur... Des del meu punt de vista, es tanquen, no s'obren, i sempre el fet de tan-car... I una illa ja és un cas molt tancat, i té els seus límits, i a més a més d'això, es tanquen més amb la seva llengua. Ja no sé on volen anar a parar.

VDA: Útil? Per a mi el castellà. Perquè és més ampli, crec jo.

CDA: Jo crec que per a la globalització... Jo crec que el castellà és més ampli, perquè la gent pot venir aquí un temps, però després se'n pot anar a Amèrica del Sud. El mallorquí només et serveix aquí i a Barcelona. Hi ha gent que li és més fàcil d'aprendre idiomes...

El castellà és, en oposició al català, una llengua *àmplia*, internacional i, per tant, més útil una volta que hom surt de l'illa. A dins Mallorca, però, també la noció d'utilitat és ambigua, depenent si hom se situa a la ciutat o als pobles.

Pregunta: Aquí a Mallorca, quina llengua és més útil: el castellà o el català?

XDA: No ho sé... Crec que als pobles el català o mallorquí. I crec que a Palma més el castellà... o no... Jo sent més castellà a Palma; i al sud, l'oest i el centre, als pobles, només sent: «No parl català, xerr en mallorquí!».

L'entrevistat JHA (que parla català i és casat amb una mallorquina) té idees diferents sobre la idea de la utilitat:

JHA: No és qüestió de decidir per una o per l'altra.

Entrevistador: Vols dir que de vegades una és més útil que l'altra?

JHA: Depèn de l'àmbit i del moment on ets. Això, eh... No es pot dir que un idioma sigui en general més útil que un altre.

4. A MANERA DE CONCLUSIONS

Pensam que molts extractes de les entrevistes parlen per si mateixos. Es podria fer una anàlisi més precisa i rigorosa sobre altres aspectes que, per falta d'espai,

no s'han tractat aquí, com, per exemple, la percepció de les identitats lingüístiques en relació amb l'ús. De tot allò que s'ha vist fins ara, podem extreure'n una sèrie de reflexions que resumim en tres punts:

1. Els teòrics de la comunicació admeten que les llengües tenen fonamentalment dues funcions: una de comunicativa o utilitària i una altra de més simbòlica que podríem associar amb la identitat del poble en qüestió. Per les opinions estudiades, pensam que els residents d'origen europeu tendeixen a veure d'una manera molt pragmàtica la relació entre castellà i català a Mallorca: els trets més marcadament *identitaris* els atribueixen més directament al català, mentre que els trets *utilitaris* serien més propis del castellà. Així mateix, estableixen la distinció entre la llengua d'*abast reduït*, el català, i la llengua d'*abast internacional*, el castellà. En aquest sentit, podríem relacionar aquests aspectes amb les motivacions d'integració dels estrangers europeus residents en la comunitat catalanoparlant del Pla i l'aprenentatge del castellà o del català.

J. A. Fishman, un dels precursors dels estudis sobre conflictes lingüístics i el paper de les llengües minoritzades, plantejava en un article recent la tricotomia entre *llengua internacional*, *llengua regional* i *llengua local* (Fishman, 2001: 1-8). En el context de la globalització, l'única llengua internacional seria l'anglès, mentre que entre les llengües regionals figurarien des del xinès fins a l'hebreu, passant pel castellà, el francès o l'alemany. Les llengües locals serien llengües com ara el basc, el bretó, i també el català. D'acord o no amb aquesta distinció, el que ens interessa més assenyalar ara és la percepció que els residents d'origen europeu tenen del lloc que ocupa el català en aquesta relació de poders entre les llengües *grans* i les *petites*, entre llengües en expansió i llengües en recessió.

2. En molts dels entrevistats s'observa una indeterminació pel que fa a l'ús del nom de la llengua: *mallorquí* o *català*. No ens aturarem aquí a analitzar aquesta problemàtica en profunditat, però sí que volem subratllar que la referència a tots dos noms en una mateixa conversa (per exemple: «Si ells estan parlant en mallorquí o català —com vulguis dir-ho— [...]») significa, segons el nostre parer, una voluntat expressa de no posicionar-se sobre el tema. Segurament ja coneixen aquesta problemàtica (per exemple: «[...] als pobles, només sent: “No parl català, xerr en mallorquí!”») i miren d'adaptar-s'hi sense entrar-hi de ple. Pensam que, en realitat, ells valoren aquesta indeterminació en la designació de la llengua com un signe que el català és una llengua problematitzada, i això podria repercutir en la seva actitud.

3. «Les enquestes fetes a residents alemanys i britànics de llarga estada ens mostren un seguit de comportaments no gaire favorables a acostar-se a la identitat cultural o a la llengua de les Illes Balears». Pere Salvà fa aquesta afirmació en un estudi quantitatiu sobre estrangers d'origen europeu residents a pobles de les zones costaneres on existeixen unes xarxes de tipus social formades per individus de la mateixa nacionalitat. Aquestes xarxes permeten que s'enforteixi la

seva identitat com a grup i els allunya de la necessitat d'integració i d'acostament a la cultura pròpia de Mallorca (Salvà, 2002: 10).¹⁰

El Pla de Mallorca no és una zona de massificació turística i, consegüentment, el contacte entre estrangers residents i autòctons és molt més estret i habitual. Tanmateix, amb les dades d'aquest petit estudi qualitatiu, i sense disposar encara dels resultats d'una recerca quantitativa més àmplia, res no sembla indicar que els residents d'origen europeu al Pla manifestin una major inclinació a acostar-se a la llengua pròpia de Mallorca.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BARDOLET, E. (1989): «Efectes del turisme sobre l'economia, la societat i el medi ambient de les Balears», *El Mirall* 30: pàg. 21-25.
- BASTARDAS I BOADA, Albert (1985): *La bilingüïtzació de la segona generació immigrant. Realitat i factors a Vilafranca del Penedès*. Els Orígens 15. Barcelona: La Magrana.
- BENNÀSSAR, B. (2001): *Procés al turisme. Turisme de masses, immigració, medi ambient i marginació a Mallorca (1960-2000)*. Palma: Lleonard Muntaner.
- CASANOVA, E. (1997): «L'emigració i el seu efecte en l'evolució del valencià», dins C. Hernández i R. Morant (ed.), *Lenguaje y emigración. Estudios de comunicación intercultural*. València: Universitat de València, Departament de Teoria dels Llenguatges. Pàg. 205-212.
- FISHMAN, Joshua A. (1991): *Reversing Language Shift*. Clevedon; Buffalo; Toronto; Sydney: Multilingual Matters.
- FISHMAN, Joshua A. (2001): «El nou ordre lingüístic», *Digithum. Revista Digital d'Humanitats* 3, <http://www.uoc.edu/humfil/articulos/cat/fishman/fishman.html>.
- FUENTES GONZÁLEZ, A. D.; Y. Zoubair (2002): «Incidencia de las creencias y de las actitudes sociolingüísticas hacia el español en inmigrantes magrebíes de Almería», dins Juan de Dios Luque *et al.* (ed.), *Nuevas tendencias en la investigación lingüística*. Granada: Granada Lingüística. Pàg. 395-409.
- FULLANA P.; S. Ayuso (2001): *Turisme sostenible*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient; Editorial Rubes.
- GARCÍA MARCOS, F. J. (2002): *Sociolingüística e inmigración. Lenguaje e inmigración I*. Colección Sabires. Granada: Granada Lingüística; Método Ediciones.
- MAZÓN, T.; A. Aledo; E. Martínez; A. Arrocha (1996): *El turismo inmobiliario en la provincia de Alicante*. Alicante: Patronato Provincial de Turismo de Alicante.

10. M. T. Turell i C. Corcoll aporten unes dades similars en analitzar les comunitats britàniques que resideixen a determinades zones costaneres i turístiques de l'Estat espanyol (Turell i Corcoll, 2001: 355-389).

- MELLÀ I GARÍ, Joan (1998): «Els estrangers i la llengua», *El Mirall* 96: pàg. 12-15.
- MIQUEL NOVAJRA, A. (1989): «La qüestió turística balear: primers apunts cap a una perspectiva antropològica», *El Mirall* 30: pàg. 53-61.
- MOLL I MARQUÈS, Aina (1990): «Turisme, immigració i ús de la llengua», dins *Estudis Baleàrics* 37-38. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics, Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear. Pàg. 171-182.
- OSKAMP, S. (1991): *Attitudes and opinions*. New Jersey: Prentice Hall.
- PICORNELL, C. (1989): «Turisme i societat a les Illes Balears. Crònica d'un canvi accelerat», *El Mirall* 30: pàg. 40-44.
- PHILLIPS, D.; C. Thomas (ed.) (2001): *Effeithiau Twristiaeth ar yr Iaith Gymraeg yng Ngogledd-Orllewin Cymru / The Effects of Tourism on the Welsh Language in North-West Wales*. Canolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru / University of Wales Centre for Advanced Welsh and Celtic Studies (disponible a Internet: http://www.a-ber.ac.uk/~awcwww/s/p2_twrist.html).
- PRADILLA, Miquel Àngel (2001): «La sociolingüística de la variació: aproximació metodològica (I)», *Noves SL. Revista de Sociolingüística* (hivern-primavera 2001), <http://cultura.gencat.net/llengcat/noves>.
- RAMON I TOUS, Nanda (2002): «Estratègies d'integració lingüística dels estrangers a les Illes Balears», *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística* 24: pàg. 49-55.
- SALVÀ I TOMÀS, Pere (1998): «Balears: una "Nova Califòrnia" per als europeus», *El Mirall* 96: pàg. 6-8.
- SALVÀ I TOMÀS, Pere (1999a): «La societat illenca en el llindar del segle XXI», *El Mirall* 103: pàg. 6-8.
- SALVÀ I TOMÀS, Pere (1999b): «Actituds i comportaments dels residents alemanys a Mallorca», *El Mirall* 103: pàg. 9-11.
- SALVÀ I TOMÀS, Pere (2002): «Les Illes Balears: un espai de cruïlla de fluxos migratoris», *Llengua i Ús* 24: pàg. 4-11.
- SOLÉ I CAMARDONS, Joan (2000): «Els mètodes bàsics de recerca sociolingüística», *Noves SL. Revista de Sociolingüística* (tardor 2000), <http://cultura.gencat.net/llengcat/noves>.
- SOLÉ I CAMARDONS, Jordi (1990): *Sociolingüística per a joves*. Quaderns d'Escola 6. Barcelona: La Llar del Llibre.
- SOLÍS I OBIOLS, Marina (2002): «L'aparellament de veus disfressades: una prova clàssica en el mesurament formal de les actituds lingüístiques», *Noves SL. Revista de Sociolingüística* (estiu 2002), <http://cultura.gencat.net/llengcat/noves>.
- STRUBELL I TRUETA, Miquel (1981): *Llengua i població a Catalunya*. Barcelona: La Magrana.
- TARABINI, Antoni (1989): «Present, passat i futur de l'impacte turístic», *El Mirall* 30: pàg. 45-47.

- TURELL, M. T.; C. Corcoll (2001): «The UK community», dins M. T. Turell (ed.), *Multilingualism in Spain. Sociolinguistic and Psycholinguistic Aspects of Linguistic Minority Groups*. Clevedon; Buffalo; Toronto; Sydney: Multilingual Matters. Pàg. 355-389.
- WHITE, P. E. (1974): *The Social Impact of Tourism on Host Communities: a Study of Language Change in Switzerland*. Oxford: University of Oxford, School of Geography.